

Макурін А.А.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ОБЛІКОВІ ДАНІ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ: УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглянуто облікові дані в системі екологічного оподаткування: управлінські аспекти регіональної екологічної політики. Визначено, що облікові дані екологічного оподаткування часто функціонують відокремлено від інших важливих інформаційних систем, таких як кадастри природних ресурсів, системи моніторингу довкілля, що обмежує можливості для комплексного аналізу та розробки більш ефективних управлінських рішень. В статті наведено ключові моменти державного управління екологією на рівні області, які передбачають, перш за все, виявлення головних екологічних проблем саме для цього регіону, враховуючи його унікальну природу, економіку та суспільство. Далі розробляються та затверджуються спеціальні регіональні програми з охорони довкілля, де чітко прописуються необхідні дії, строки їх виконання та відповідальні за це особи.

Також можуть встановлюватися місцеві екологічні правила та норми, які можуть бути суворішими за загальнодержавні, якщо цього вимагає екологічна ситуація в конкретному регіоні. Розглянуто суб'єкти управління регіональної екологічної політики, які складаються з органів державної влади на регіональному рівні: обласні державні адміністрації; департаменти та управління екології та природних ресурсів; державні екологічні інспекції. Органи місцевого самоврядування: обласні ради; міські та селищні ради; виконавчі органи місцевих рад. Інші суб'єкти господарювання: підприємства та організації громадські організації та об'єднання; наукові та освітні установи. Запропоновано категорії джерел інформації для управління регіональною екологічною політикою.

Встановлено, що ефективне управління регіональною екологічною політикою значною мірою залежить від наявності якісної та своєчасної облікової інформації, що формується в системі екологічного оподаткування. Проведений аналіз показав, що на сьогодні потенціал облікових даних використовується недостатньо для обґрунтування та прийняття управлінських рішень у цій сфері. Для здійснення подальших досліджень необхідно підвищення ефективності використання облікових даних екологічного оподаткування в управлінні регіональною екологічною політикою необхідно здійснити ряд заходів.

Ключові слова: регіональна екологічна політика, публічне управління, облікові дані, екологічне оподаткування, суб'єкти управління.

Постановка проблеми. Сьогодні екологічне оподаткування розглядається як важливий інструмент екологічної політики, спрямований на стимулювання природоохоронної діяльності, зменшення негативного впливу на довкілля та забезпечення надходжень до бюджетів для фінансування екологічних заходів. Однак, потенціал облікових даних, які формуються в процесі адміністрування екологічних податків, часто залишається недостатньо реалізованим у контексті управління регіональною екологічною політикою [1].

Існуюча система обліку екологічних податків на регіональному рівні може не забезпечувати повною та інтегрованою інформацією, необхідною для комплексного аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень, оскільки

дані можуть бути розрізненими, не стандартизованими та не підлягати ефективній агрегації та аналізу. Часто відсутній чіткий механізм використання облікових даних для оцінки досягнення цілей регіональної екологічної політики, моніторингу її ефективності та коригування управлінських рішень. Облікові дані можуть збиратися та відображатися переважно для фіскальних цілей, без належної аналітичної обробки, що ускладнює виявлення тенденцій, закономірностей та проблемних зон у сфері природокористування та забруднення довкілля на регіональному рівні.

Органи регіональної влади можуть відчувати брак зручних та інформативних інструментів для візуалізації облікових даних екологічного оподаткування, що ускладнює їх сприйняття та вико-

ристання при прийнятті управлінських рішень. Облікові дані екологічного оподаткування часто функціонують відокремлено від інших важливих інформаційних систем, таких як кадастри природних ресурсів, системи моніторингу довкілля, що обмежує можливості для комплексного аналізу та розробки більш ефективних управлінських рішень [2]. Відсутність чітких методичних рекомендацій щодо застосування облікових даних екологічного оподаткування в процесі управління регіональною екологічною політикою може призводити до їх неефективного використання.

Таким чином, існує нагальна потреба у дослідженні управлінських аспектів використання облікових даних екологічного оподаткування на регіональному рівні з метою розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення їх обліку, аналізу та застосування для підвищення ефективності регіональної екологічної політики. Вирішення цієї проблеми сприятиме більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень, підвищенню прозорості та підзвітності у сфері екологічного управління, а також покращенню стану довкілля та проведення ефективної регіональної екологічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Козлова В. [3] розглянув основні чинники впливу на ухвалення управлінських рішень для розвитку промислових підприємств. Запропонував в процесі прийняття управлінських рішень враховувати ряд факторів, які стосуються вибору. Рішення можуть прийматися в межах владних повноважень і компетенції, мають відповідати чинному законодавству. Обираючи значущі з точки зору досягнення поставлених цілей організації переваги в контексті поточної діяльності та у перспективі розвитку, слід зважати на етичні аспекти та соціальну відповідальність організації. Нестеренко І. В. [4] сформулювала теоретичні положення, висвітлила особливості та проблеми формування екологічної політики як складової системи екологічної безпеки господарюючого суб'єкта та держави. Проаналізувала стан впровадження загальноприйнятих принципів екологічної політики в Україні на макро– та мікрорівнях, розробила економіко-екологічний механізм забезпечення розвитку промислових підприємств в умовах сталого розвитку. Навела рекомендації щодо цифровізації облікової та звітної інформації про природний капітал як засобу підвищення екологічної свідомості суспільства при проведенні регіональної екологічної політики. Кобушко Я. В., Мирошніченко Ю. О., Теницька І. А [5] провели

порівняння обсягів екологічних податків в Україні, екологічного податку у відсоткаї від ВВП в країнах ЄС та Україні. Дослідили природу тінювих факторів та наслідків їх впливу на екологічне оподаткування. Побудували ланцюгову модель для ідентифікації тінювих процесів у механізмах нарахування, справляння, розподілу та освоєння екологічного податку в Україні. Зазначили, що на сучасному етапі необхідним є прийняття відповідних управлінських рішень на державному рівні для протидії неформальним процесам у механізмах нарахування, справляння, розподілу та освоєння екологічного податку в Україні.

Мета дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо використання облікових даних екологічного оподаткування для ефективного формування та реалізації регіональної екологічної політики.

Виклад основного матеріалу. Державне управління регіональною екологічною політикою є комплексом заходів, які здійснюються органами державної влади на регіональному рівні для забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища в межах певної території [6]. Це включає розробку, затвердження та реалізацію регіональних екологічних програм, встановлення місцевих екологічних стандартів та нормативів, здійснення контролю за їх дотриманням, а також координацію діяльності різних суб'єктів у сфері охорони довкілля. Основні аспекти державного управління регіональною екологічною політикою включають визначення пріоритетних екологічних проблем регіону з урахуванням його специфічних природних, економічних та соціальних особливостей, розробку та затвердження регіональних екологічних програм, які містять конкретні заходи, терміни їх виконання та відповідальних виконавців, встановлення регіональних екологічних стандартів та нормативів, що можуть бути більш жорсткими, ніж загальнодержавні, з урахуванням екологічної ситуації в регіоні.

Здійснення державного контролю за дотриманням екологічного законодавства підприємствами, установами та організаціями, розташованими на території регіону, забезпечення екологічної експертизи проєктів, реалізація яких може мати негативний вплив на довкілля, залучення громадськості до обговорення та прийняття рішень у сфері екологічної політики на регіональному рівні, співпрацю з органами місцевого самоврядування, іншими регіонами та міжнародними

організаціями у вирішенні екологічних проблем, використання економічних інструментів для стимулювання екологічно відповідальної поведінки суб'єктів господарювання [7]. Ведення регіональних кадастрів природних ресурсів та забруднювачів довкілля, а також здійснення екологічного моніторингу стану довкілля на території регіону. Ефективне державне управління регіональною екологічною політикою є важливим чинником забезпечення сталого розвитку регіонів, поліпшення якості життя населення та збереження природної спадщини. В умовах децентралізації влади роль регіональних органів у формуванні та реалізації екологічної політики зростає. На рис. 1 наведено суб'єкти управління регіональної екологічної політики.

Суб'єктами управління регіональної екологічної політики є різноманітні органи та організації, що діють на рівні області та нижче, включаючи обласні державні адміністрації, які є ключовими органами виконавчої влади на рівні області, відповідальними за розробку та реалізацію регіональних екологічних програм, координацію діяльності інших суб'єктів та контроль у сфері охорони довкілля, а також їхні спеціалізовані підрозділи, такі як департаменти та управління екології та природних ресурсів, що безпосередньо займаються питаннями екологічної політики, моніторингу, контролю та розробки відповідних заходів, державні екологічні інспекції в областях, що здійснюють контроль за дотриманням природоохоронного законодавства на території області, та інші територіальні органи центральних органів виконавчої влади, як-от управління водних ресурсів, лісового та мисливського господарства, земельних ресурсів, що виконують екологічні функції в межах своєї компетенції на регіональному рівні [8].

До суб'єктів також належать органи місцевого самоврядування, зокрема обласні ради, що представляють інтереси територіальних громад області та приймають рішення з питань екологічної політики в межах своїх повноважень, міські, селищні та сільські ради, що приймають місцеві екологічні програми та рішення, контролюють екологічну ситуацію на своїй території в межах своєї компетенції, та виконавчі органи місцевих рад, які безпосередньо впроваджують екологічну політику на місцевому рівні [9]. Крім того, до суб'єктів управління належать підприємства, установи та організації, які, будучи основними користувачами природних ресурсів та потенційними забруднювачами, є об'єктами регулювання екологічної політики, але також можуть виступати суб'єктами впровадження природоохоронних заходів, громадські організації та об'єднання, що відіграють важливу роль у громадському контролі, екологічній просвіті та захисті екологічних інтересів, наукові та освітні установи, що забезпечують наукове обґрунтування екологічної політики, проводять дослідження та готують фахівців у екологічній сфері, та населення, яке, будучи носіями екологічних прав та інтересів, бере участь у формуванні та реалізації екологічної політики через різні механізми [10, 11]. Ефективне управління регіональною екологічною політикою вимагає тісної взаємодії та координації зусиль усіх зазначених суб'єктів. У таблиці 1 наведено узагальнення інформації з джерел для формування управління регіональною екологічною політикою.

Важливо, щоб всі ці дані були інтегровані в єдину систему, були доступними та використовувалися для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері регіональної екологічної політики [12].

Однією з першочергових дій має бути створення інтегрованої інформаційно-аналітичної

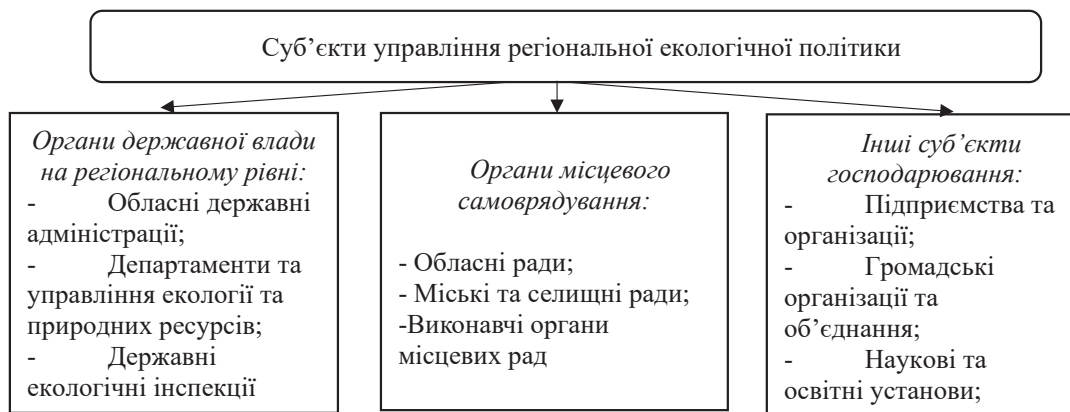

Рис. 1 Суб'єкти управління регіональної екологічної політики

системи, що об'єднає дані екологічного оподаткування, кадастрів природних ресурсів, систем моніторингу довкілля та місцевої статистики. Така система дозволить забезпечити швидкий доступ до достовірної та уніфікованої інформації, що значно підвищить якість управлінських рішень. В умовах цифровізації та децентралізації необхідне впровадження сучасних платформ для автоматизованої обробки й візуалізації екологічних даних, розробка регіональних аналітичних модулів із персоналізованими звітами для органів влади різного рівня.

Вирішення проблеми також передбачає затвердження національних стандартів збору, обробки і взаємообміну екологічними даними, що ліквідує фрагментарність та неузгодженість інформації. Важливо стимулювати використання даних екологічного оподаткування не лише для фінансових цілей, а й для комплексного моніторингу ефективності регіональної екологічної політики, оцінки наслідків впровадження природоохоронних заходів, визначення прі-

оритетних напрямів бюджетування. Відкритість та доступність облікових даних підвищать прозорість та підзвітність влади, сприятимуть активній участі громадськості й експертного середовища.

Для вирішення зазначених проблем доцільно розробити уніфіковані методичні рекомендації щодо аналізу та використання облікових даних екологічного оподаткування, адаптованих до потреб кожного регіону. Важливо залучати до цього процесу не лише державні органи, а й представників місцевої влади, бізнесу, науковців і громадських організацій. Такий системний підхід забезпечить практичну результативність екополітики, сприятиме досягненню цілей сталого розвитку та сталого використання природних ресурсів на регіональному рівні.

Висновки. Ефективне управління регіональною екологічною політикою значною мірою залежить від наявності якісної та своєчасної облікової інформації, що формується в системі екологічного оподаткування. Проведений аналіз показав,

Таблиця 1

Категорії джерел інформації для управління регіональною екологічною політикою

№	Орган	Інформація	Зміст даних
1	Державна служба статистики України (Держстат)	Оцінка екологічної ситуації в регіону	Про стан довкілля; використання природних ресурсів; утворення та поводження з відходами; викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та водні об'єкти.
2	Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади	Галузева статистика в розрізі різних міністерств	Для формування регіональної екологічної політики.
3	Системи моніторингу (Міністерство енергетики та захисту довкілля України)	Моніторинг стану атмосферного повітря, водних об'єктів, ґрунтів, біорізноманіття, радіаційного фону, тощо.	Результати моніторингу є важливим джерелом інформації про поточний стан довкілля та виявлення проблемних зон.
4	Локальні системи моніторингу підприємств	Підприємства, які є значними забруднювачами, зобов'язані здійснювати власний моніторинг викидів та скидів забруднюючих речовин.	Дані використовуються для контролю за дотриманням екологічних нормативів та формування регіональної екологічної політики
5	Державний земельний кадастр	Містить інформацію про землі, їх цільове призначення, обмеження у використанні.	
6	Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Містить інформацію про природні заповідники, національні парки, що мають особливу екологічну цінність.	
7	Звіти з оцінки впливу на довкілля (ОВД)	Містять інформацію про потенційний вплив на довкілля	Дані використовуються для прийняття рішень про допустимість реалізації проєктів, які мають вплив на довкілля.
8	Дані обліку екологічних платежів	Інформація про надходження екологічного податку, збору за спеціальне використання води, збору за розміщення відходів	Оцінки економічної ефективності екологічної політики та планування екологічних заходів.
9	Наукові дослідження		Результати наукових досліджень, які проводяться науковими установами та університетами, можуть бути використані для обґрунтування екологічної політики.

що на сьогодні потенціал облікових даних використовується недостатньо для обґрунтування та прийняття управлінських рішень у цій сфері.

Існуюча система обліку екологічних податків на регіональному рівні характеризується фрагментарністю, недостатнім рівнем аналітичності та слабким зв'язком з цілями регіональної екологічної політики. Це ускладнює комплексний аналіз екологічної ситуації, оцінку ефективності діючих природоохоронних заходів та розробку обґрунтованих управлінських рішень.

Для підвищення ефективності використання облікових даних екологічного оподаткування в управлінні регіональною екологічною політикою необхідно здійснити ряд заходів. До них належать розширення спектру облікової інформації шляхом включення нефіскальних показників, забезпечення інтеграції облікових даних з іншими інформаційними системами екологічного спрямування, впровадження сучасних методів аналітичної обробки та візуалізації даних, а також розробка методичних рекомендацій щодо їх практичного застосування.

Список використаних джерел

1. Клименко Т., Сидоренко О., Гливенко В. Екологічне оподаткування в умовах воєнного стану в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3 (35). С. 183-195.
2. Панченко, О. (2024). Екологічне оподаткування в Україні: реалії та перспективи в умовах сталого розвитку. *Економіка та суспільство*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-63>
3. Козлова В. Чинники впливу на ухвалення управлінських рішень. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 22-23 березня 2023 р. Ч. 1. Львів: ЛНУП, 2023. С. 60-63.
4. Нестеренко І. В. Екологічна політика підприємства в умовах діджиталізації економіки: Формування, організаційний та обліковий аспекти. *Operation and development management of economic entities in European integration conditions: information service, mechanisms, digitalization: monograph. Publishing House of Academy of Silesia*, 2022. 233-255 с.
5. Кобушко Я. В., Мирошніченко Ю. О., Теницька І. А. (2022). Проблемні аспекти ідентифікації факторів тінзації екологічного оподаткування в Україні. *Соціальна економіка*, 64, 125-136. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-64-11>
6. Шумська Г. М. Теоретико-методичні аспекти забезпечення дієвого публічного управління для здійснення ефективної державної й регіональної економічної політики в умовах цифрового розвитку України. *Трансформація суспільних відносин в умовах цивілізаційних змін : колективна монографія*. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2023. С. 307–329.
7. Кравців В. С., Жук П. В. Теоретико-прикладні аспекти сучасної візії регіональної екологічної політики в Україні. *Регіональна економіка*. 2024. №. 4. С. 21-29.
8. Мудрак Г. В. Використання екологічних, соціально-економічних індикаторів сталого розвитку територіальних громад Східного Поділля. *Сільське господарство та лісівництво*. 2022. № 1 (24). С. 155-170.
9. Яценко С. С. Організаційно-правове забезпечення управління екологією міської системи (на прикладі міста Києва). *Economics and Law*. 2020. Т. 57. №. 2. – С. 55-65.
10. Буканов Г. М. Порівняльний аналіз світового досвіду державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. №. 1. С. 12-18.
11. Васильєва О. Ю., Гур'єва В. О. Теоретичні засади державної регіональної політики в умовах реалізації антикризового управління. *Problemy Ekonomiky*, 2024, № 3, с. 135-141
12. Макурін А.А., Усатенко О.В., Козаревич С.В. Роль управлінського обліку в оцінці іміджу та гудвілу промислового підприємства. *Держава та регіони (Серія економіка та підприємництво)* № 1 (135) 2025 р. С. 65 – 69. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2025-1-1>

Makurin A.A. ACCOUNTING DATA IN THE ENVIRONMENTAL TAXATION SYSTEM: MANAGEMENT ASPECTS OF REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY

Summary. The article examines accounting data in the environmental taxation system: management aspects of regional environmental policy. It is determined that accounting data for environmental taxation often operate separately from other important information systems, such as natural resource cadastres, environmental monitoring systems, which limits the possibilities for comprehensive analysis and development of more effective management decisions. The article presents key points of state environmental management at the regional level, which involve, first of all, identifying the main environmental problems for this region, taking into account its unique nature, economy and society. Then, special regional environmental protection programs are developed and approved, which clearly prescribe the necessary actions, deadlines for their implementation and the persons responsible for them.

Local environmental rules and regulations may also be established, which may be stricter than national ones, if the environmental situation in a particular region requires it. The subjects of regional environmental policy management, which consist of state authorities at the regional level, are considered: regional state administrations; departments and departments of ecology and natural resources; state environmental inspections. Local self-government bodies: regional councils; city and village councils; executive bodies of local councils. Other business entities: enterprises and organizations, public organizations and associations; scientific and educational institutions. Categories of information sources for managing regional environmental policy are proposed.

It has been established that effective management of regional environmental policy largely depends on the availability of high-quality and timely accounting information generated in the environmental taxation system. The analysis conducted showed that today the potential of accounting data is not used sufficiently to substantiate and make management decisions in this area. For further research, it is necessary to increase the efficiency of using accounting data of environmental taxation in managing regional environmental policy, a number of measures must be taken.

Key words: regional environmental policy, public administration, accounting data, environmental taxation, management entities.